

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 39

Fylke: Aust-Bygd

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Søndeled

Emne: Høytidsmat ved familie-
fester A Fødselen

Bygdelag: Indre Søndeled

Oppskr. av: Anders H. Moland

Gard: Moland

(adresse): Moland p. a

G.nr. 58 Br.nr. 4

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Spørsmål

Ja det både var å er almindelig skik at nabokone a stekningen ser til å bære mat til en barselkone, om det end ikke er i sa faste former som tidligere. Isor var det nabokonenes plikt å bære mat å kikke til barselkone, om da indlate det ville normalt bli betraktet som vanvording eller at forholdet nabore imellem ikke var som det helst burde. Noen fast grense for hvor langt sådant naboskap strakte sig tror jeg ikke det var. Det var nu først å fremst konene på samme gård, å sa var det folk som man ellers pleide omgang med å som bodde i nærheten å søsakt eller nærmeste slekt, mor, søster o. sv. å da kunne det ofte bli lange reiser, man måtte kjøre å da måtte jo også mannen være med eller hadde møtte manden aldri op ved slike anledninger. Det ville nok bare ha brakt forundring.

Grøt (resenryggrot) var i den gamle tid almindelig barselmat (barselgrøt)

Jeg husker at min mor hadde en særskild
 Terin som bare ble brukt til ^{barselgrønt} kanskje med
 unntakelse at den ble brukt til opbevaring av
 grøn o.l. Terinen var av tikk avlang og form
 (slipseform), og med låt der var prydet med
 prikkede linjer, så den var fin måvete.
 Denne ble da øst fult av deilig risgrøt og
 et stort smørøie, midten og vell bestrodd
 med støtt kanel og så så den også delikat
 ut. Noen annen medbrakt mat til barsel-
 kona bruktes nesten ikke - men det kunne jo
 komme. En gutt som kom forbi her ble spurt
 av min oldemor: Har du mor vært på Lindland
 om grønt nå - Det var ikke grønt, de var veldig
 svarte gulten. Det var nok sjeldsynt at
 man forandret ^{barsel måten} fra grønt til velling -
 Nu omstunder er det stult med "bare grønt"
 som det het. Men skikken å lyse til en
 barselkone er i hevd, men barsel måten
 er en annen, helst noe fint bakverk, hjemme-
 bakel eller bestilt fra bjen eller baker, noen
 sølig pynt på senninga eller kaka utenom
 det almindelige har jeg ikke hørt om. - At det
 skulle gjøres noen forskjell enten bannet var
 gutt eller pike har jeg aldri hørt om her. -
 Som sagt skikken vedværet og jeg tror heller
 den er utvidet for såvidt som ens betjantsskaps-
 krets gjerne er større end i eldre tid, det
 er jo også lettere å komme frem. At en avtale
 med hverandre om å besøke en barselkone
 på samme tid er vist mer almindelig nu
 end for - man leier seg en bil og så er motag-
 elsen innegjort med en gang. At sådanne
 gester må fraktes med kaffe og all god
 er jo selvsagt. Jeg må her indbytte at

det blir mer å mer almindelig at kvinner som skal føde legger sig int på en fødestue eller sykehüs, å da får jo besøkene etterpå like som en litt annen karakter. Det er jo ikke lunge en barselkone som legger i sengen man besøker - I eldre tid tror jeg besøkene falt bare kort efter fødselen. Især var det fattligt folk, skulle de nok stor pris på å få ekstra god mat i den tid. Min mor fortalte at de kom til en slike kone med et spand risgraut å kona spiste det omkrent op med en gang, der var virkelig trang for noe ekstra god mat, men det var nok ~~ikke~~^{sådanne} som fikk mindst. Jeg husker at jeg sammen med jeringer ble sent med mat til ei jente som hadde føt et barn (altså utenfor ekteskap) hün hadde fått hüsrom hos noen snille folk - Den gang var det ikke graut vi bar, men noe av hvert slags mat, som mor leutle hün mest trøyte. Jeg husker ennå den lille blåleke gutten, der han lå i senger eller vuggen. Sådant besök fikk jo mer karakter av barnhjelpekjerring -

Det var ikke skik å besøke en barselkone flere gange å jeg har aldrig hørt tale om noen ekstra tilskilninger som, koremettel barsel ulig. Det var alltid kone selv som skulle gå - Det tok sig ikke ut for en ung jente å gå som "grautekjerring" Nar skikken med å bare graut tok slutt kan der selvfølgelig ikke sies å være noe bestemt tid. Det forandret sig umerkelig litt efter tid - Det ble jo til at graut ikke lenger var det grunnmeste en kunne

Komme med. Jeg kan ikke få del til annet
 end at det var byskik som også her klynte
 ind. å så del da at mer, liksom mat ~~soo~~
 liot, efter liot var blit mer almindelig også
 på landet. I min barndom for 60-70 år siden
 var det helt almindelig med risen gry og grøt
 som karselmat, å en god tid ut osv -
 Det var, såvidt jeg vet ikke alm., med nær
 slags gaver til den niyföote hverken for eller nå.
 Det er nok så almindelig (men ikke fast skik),
 å de samme slett å venne i andl. barndop,
 med all slags sminning i brødlly, begravelser
 eller barndop er det min helt slett - Det første
 sendte man gjerne brød om at det ingen
 sminning skulle være. Nu faller dette helt av sig selv.

B. Fødselsdag.

I andre tid var det ukjent her på landsbygda
 at man gjorde noen stas av at et menneske
 fylte år enten det var ung eller gammel.
 Nu er dette blit helt almindelig både hvad
 barn å voksne bekjeffer. Når det gjelder
 voksne må en jo helst være kommet no delårs
 helst i 50 år å siden helst når årene telles
 i runde tal 60 å 70 - 75 regnes også som
 en merkepel og 80 år er også en stor begiven-
 het, å blir en 90 år er det gjerne stor høitid.
 Da kan det bli reut folkevandring til
 "guleirsdagsbarnet" alt efter hvor stor
 bekiendskaps- å vennekrets vedkommende var.
 Det blir ikke snak om særskilt indbydelse vel
 slike høitidelye anledninger ^{Riktily frakking av alle.} - Det blir gjerne
 holdt faler av en eller flere å det er noe
 nytt her på lands bygda. Vil noen ungdom
 slik opmerksomhet må man helst give
 dette kjend på en eller annen måte.

Jeg ma nok tilføie at man selvsagt må ha med en fødselsdags kake når man slik kommer uteiden. Værtsfolket kan jo umulig vite på forhånd hvor mange som kommer a delle er jo også en måte a gjøre ord på ukommende.

C. Konfirmasjon.

Det var likedan med konfirmasjon som med fødselslag. Talke ble del ikke gjort stor stas av denne begivenhet det jeg vet. Vi er dette også bleit anderledes lykkelig. Lelegiammer blir svært (hvor også brukes ved årsmøtslag) men ved konfirmasjon er det bare indolente gjester, normale familier a jevnaldrende venner. Det kan jo henne at både lærer a prest blir indolent i det kirke med a gi konfirmanden en present. Forøvrig må en vell si at det er nok så individuelt dette, naen gir stor stas i anl. en sin eller datters konfirmasjon, andre kan det forlipe mer i stilhet, der er forskjell på store a små nå også. Nam bestemte retter ved konfirmasjon er ikke i bruk her.

D. Bryllup

Nei jeg kan ikke huske at det ble holdt forlovelsesgjester ud (fes karol eller noe lign. for Talluk Lindes føds. Skamt avler for i Nedens seer at vordende ektefolk ble "forlovet" den eller den dato a da flyttet de nok også sammen som ektefolk. At det ble holdt gjester ud ved en slik forloving er sansynlig, men dette legger jo laus til å vite a er selvsagt gått av bruk for lenge siden - Vi er man offentlig forlovet

tyt når man har byttet ainger som de
 sier. At der gives gjestbud i anledning
 vet jeg om, men det er ikke nam. al men ulyk-
 sket, å man flytter sakt eller heller ikke
 sammen for en ordentlig gift.
 Jeg har netop intarjuet en gammel
 man på over 90 år om hvordan det gik
 til ved sådanne store 3-4 dages bryllups-
 fester. Han forteller:

Han å hans mor å far å øvrige søsken
 var involvert til et slikt stort bryllup
 i nabo sogn ved Holt. Brudgommen var
 hans halvbror, da hans mor hadde været
 gift 2 gange. Det var i 1870 å han
 var da ca. 9 år gl.

De reiste dagen før ^{med} 2 hester/familien var
 jo nok å stov. Ankomsten til bryllups-
 gården var der allerede samlet adskillige
 gjester både naboer å andre. Selsk-
 følgende ble de traktert på det bedste
 når de kom, men med hva slags mat
 glømte jeg å spørge om, men allerede
 samme dag, altså å dagen før store bryllupet,
 begynte moroa med spill å dans
 til langt utover kvelden. Så ble de
 som hadde lang vei ~~ble~~ indlosjert
 hos naboen (der var jo ikke rum til
 alle i bryllupsgården). Selve bryllups-
 dagen innsandt de sig igjen i bryllups-
 gården det var alen. at de spiste morgen-
 mat hos de lå, men på byårshu skulle
 de ha mat igjen når de kom til gjeste-
 bryllupsgården, ialfald bryllupsdette: begynde
 Så var man ansider klar til kirket-
 turen. det kunne jo bli en masse hester

i ei stikk brudepar. Hvor høest spille-
mannen fulgte med til kirken her
sa han ikke, men i mange bygder her
i A. og der var de ble almindelig. Spille-
mannen stillo sig op ved kirkegærs-
porten å spille brudeparret ind i kirken,
like dan når de kom til borte spille
han dem ind til middagsbordet. Dette
var fast skikk især i de indre bygder.

Til middag 1. dag fik de ved den skul-
je her forteller om stikk å vensuppe.
om der var tilsat vin i suppen vel jeg
ikke, men det var nok fast bryllups-
middag i den tid. — Sa gik tia med
spill å dans til langt ut på morgen-
siden naturligvis avbrud av regelmæssige
måltider — Brennvin vant det jo, men
ingen drak sig overfædlig fælle.

Spisestikk hørte med til alle store høi-
tideligheder, det var især til kaffemat, å
dette brøkes ennå.

Det var også middag 2 å 3de dag.
2de dagen var det sikk alu. med gravt
brudeparret til middag og 3de dag
var det lufestikk forteller min kjemmelmann.

Å vder Kjøymester i slike store vortskaper var
ih betrod hver det var gjerne faste slike.
han skulle jo de tilbors å se at folk ble
placert efter rang å stilling.

Spillemannen var kanskje den viktigste
å uendverlige person ved slike store bryllupper
han måtte spille til dans nesten uavbrutt
når de ikke folk var. Det var også faste
slike noen reise ved omkring som spille-
mann i bryllupper. — Det ble gjerne ikke

til at folk dro avgaarde^{fra bryllups-gården} for spillensammen
var reist.

For slike store brylluper i vortskaper var
det i den tid almindelig a sa-senning
med - Senninga bestod gjerne av søsterkake
a det som var ennå gjære, lefsekling^{se} se
flatbrød bakt av hvettemel djuget så
det ble mykt a brøilig a retelig påsmurt
med smør a sukker, så ble de tilsutt
klippet op i bestemte terninger avlange
eller trekantede. Det var jo ikke almind.
lig a gi brudepresent; den tid slik
som nu a man kan vell se at når
det sluttes med senning i form av
mat var kom skikken med brudepresang
istedet - Den samme maed fortalles at
de ble indbudt til bryllups til normale
gård i Gjerstad. For dette var ca 30 år senere
Bein ^{farer} ~~annen~~ kan indse formpiktet set erinde,
men sa ingen ting om senning. -
Så ble han spurgt om dette a da ble
det til at det skulle bli gammel dags
senning slik det hadde vort - men
da holdt vistnok denne form for presang
på a ebbe ut. Dette sidste bryllups
varte bare i to dage.

Nae særlig navn pa senningen har jeg
ikke hørt om a senningen medbrakt
ialmindelig het når en reiste til brylluppet.
Nu er alle disse gamle bryllups-skikker.
Forlangst gått av bruk - Nu er det
almindelig at gjestene blir indbudt
til middag helst i brudens hjem a da
er vist en forfat lidligere pa dagen. Alle
gjester har present med til brudeparet gjerne.

solovgjensstande eller andre nyttige ting
 Brylluppet varer bare denne ene dag, taler
 blir holdt, først av brudeparets nærmeste
 slektninger, å ders av andre som har noe
 å si å som mester taler kunst
 En retning er å bli mer mod ane, flere
 retter med dessert o.s.v. bløtkake til kaffen
 o.s.v. en må vell helst si det er bli
 mer på bymanner -

~~Det er heller ikke så almindelig at
 bryllup fejres -~~

Det hender jo at folk reiser bort å at
 bryllup fejres på hotell eller pensjonat,
 å det kan jo også hende at de reiser
 vek å gifter sig i al stilhet uten
 å holde bryllupslag - I sidste tilfelle
 blir det jo ingen bryllupspremie uten
 fra alle nærmeste slektninger. Disse
 gjør gjensidig like feil - Det er ikke almin-
 delig her å holde noen slags fest på
 årsdagen etter brylluppet Det må helst
 bli ved de runde årstall å først når
 tallet er bli 25, 50, 75, 100, er det almindelig
 stor høitid, eller er jo såndant nok så
 "individuell". Noen liker fest, andre ikke.

E. Gravøl.

Her på våre kauler tror jeg aldri det
 har vært snakk om Gravøl. Dette hender
 rett å slat, likeford i lidt andre led,
 men er det helst, begravelse gjemt
 mange iså, eldre menn bruker det likeford
 hvem som bli buden. I etterfølger alle
 nære slektninger. Hvor langt man går
 her var det ikke noen fast regel for

Der var dem som gjorde, stor likfjord
 isor når det var eldre folk som var
 avlidne del ble å bli utnevnet som
 en skjøellig are mot avlode a gi dem
 en "pau begravelse" "1) int en del er rik eller fattig
 Fjorde likfjorden var jo bare en dag men
 var det langvers fjerne folk kunne de
 nok bli over til andre dager a del herde
 nok at nærmeste naboer ble baken til middag
 a kaffe 2de dag isor når de hadde huset
 likfjordsfolk an natten

Ura sverungen angår sa var det fast
 skikk at alle^{gjester} skulle tilbords når de
 på formiddagen infandt sig i likfjords-
 gården. Det var kaffe, søsterkake, smør-
 brød bps. a alle gode ting. Etter kirke-
 forden var det middag. (Kunne være forek;
 tid efter som det var lang vei til kirken)
 Det var såvidt jeg vel ikke så fast, det
 ved kunne variere mere med anetningen
 i begravelse en fets i bryllupper. Det
 var nok sa al mindelig a brøkk. ferskt
 med^{suppe} kolla på; spise er aln min, ogsa i
 begravelse, men ikke i eldre tid. Var
 det hos småfolk (hus med fets) berøgte
 de gjerne resgot til likfjords middag,
 a sa var det jo kaffe a søsterkake
 senere, a da gik hver til sit -

"1) Jeg har glemt a ta med at her skodes
 noe som heter belag, det omfalle først a fremst
 alle på samme gård, der nest alle de
 plasser eller gårde som er utgått fra
 hovedgården - Dette med belag menes jeg
 overholdes meget strengere ved begravelse
 en fets ved bryllup.

Det var ofte på tale mellem folk at det var en 'uskek' med sådanne store begravelser, man burde kunne forenkle det meget, & det er det som nu er sked eller holder på at ske.

Nu arrangeres et dødsfald altid i aften i eftermiddag & om aftenen vil alle som vil følge en kjærlig velkommen til Bees kun på denne måde. Begravelsen fra kirken er heller ikke ualmindelig, men det bliver altid holdt en festlighed efterpå, på skolen eller kommune-lokalet, lige ved, stændom med middagsserving, men som oftest bare kaffe med lidt kage - &c.

Det er blevet fast skik at be presen ved alle begravelser enten den foregår fra kirken eller fra hjemmet, foruden at præsten holder andakt bliver det også, kasket jød på (profestelse) med det samme.

Kransepaling må en si er var forholdsvist nyt her på landsbygda. Nu må det sies at være blevet almindelig, & jeg har hørt næm sla på at det er blevet meget nok av dette også, ved flere anledninger. Bræk av alkohol brukes bare ved store middager & helst i form av lettere ølsooter. Summe bruker det ikke ~~endog~~ næm forne.

Den mand som har get mig oplysning om gamle bygging skikker m. m.

av Knut T. Bratland

adv. Akland 10. a.

Kan av snar 22 ar men fælot andspisik

1873 har vært bruket
i lang tid nei
20.80 av eller 50

f. Nye festar

Sp 70 17 mai. Nei det har det slett ikke.

En annen sak er det jo at man festligholder dagen med tog, tale for dagen i festlighet etterpå. Dette kan man si er blitt tradisjonsmessig -

Sp 71 torsdagen - ja torsdagen minnes ialfall av mange men det end ikke kan sees av noe blitt almindelig og med feiring av dagen.

Sp 72 Farsdagen Nei, den har jeg knapt hørt nevnes. De yngre springs måe bort of alle.

- 75 Det var nok helst gjennom avisene å så blir det omtalt, helst av kvinner imellom, å gis på deres ^{måte} ind i bevidstheten som en dag der bør minnes.

Jeg vil gjerne tilføie lidt om belag. Det var intet veien for at et belag kunne omfatte gårder som var beliggende i et annet sogn eller herred, når de lå slike til at de måtte betraktes som naboer.